

İŞTİRAK HİSSELERİNİN ALIM SATIMINDA ÖZELLİKLİ DURUMLAR

Bilindiği üzere, işletmenin doğrudan veya dolaylı olarak diğer şirketlerin yönetimine katılmak üzere edindiği hisse senetleri veya ortaklık payları “**İştirak**” olarak adlandırılmaktadır. İştirak hisselerinin satışından elde edilen kazancın tespitinde ve vergilendirilmesinde iki farklı düzenleme vardır. Bunlardan birisi GVK’nun 38.maddesine eklenen maliyet bedeli artırımına ilişkin hüküm diğeri de KVK’nun Geçici 28.maddesinde düzenlenen kurumlar vergisi istisnasına ilişkin hükümdür. Bu iki müessese de kurumların (38.madde hükmü gelir vergisi mükellefleri için de geçerlidir.) İştirak hisselerinin satışından elde edilen kazancı kısmen veya tamamen vergi dışında tutmayı amaçlamaktadır. Aşağıda iştirak hisselerinin satışında özellik taşıyan bazı konulardaki açıklama ve görüşlerimize yer verilmiştir.

A- İŞTİRAK HİSSELERİNİN ALIMI NEDENİYLE ÖDENEN KUR FARKI VE VADE FARKLARININ DURUMU

1- Alış Bedeli Kavramı

Hisse senetleri **alış bedeli** ile değerlendirilir.(VUK, Md:279) Alış bedelinin Vergi Usul Kanununda bir tanımı yapılmamış olmakla birlikte; **alış bedeli, bir iktisadi kıymetin satın alınması nedeniyle satıcıya ödenen yada borçlanılan bedeldir.** Alış bedelinin maliyet bedelinden farklı olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, maliyet bedelinin tanımı yapıldığı halde alış bedelinin tanımının yapılmamış olması, uygulamada farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Vade farkının veya döviz cinsinden vadeli işlemlerde kur farkının doğrudan satıcıya ödenen bir meblağ olması nedeniyle alış bedeline dahil edilebileceği düşünülse bile, hisse senetlerinin iktisabı nedeniyle kullanılan yabancı kaynaklar nedeniyle kredi kurumlarına ödenen faiz giderleriyle hesaplanan kur farklarının alış bedeline dahil edilmemesi gerektiği söylenebilir. Aksine bir yaklaşım maliyet bedeli ile alış bedeli kavramları arasındaki farkı ortadan kaldırır ki, kanun koyucunun bu iki kavramı farklı durumları ifade etmek için kullandığından kuşku yoktur.

Bir görüşe göre, alış bedelinin yasal olarak tanımı yapıncaya kadar, alış bedelinin menkul kıymetin iktisabı için yapılan ödemeleri kapsadığı, vade farkı, faiz ve kur farkı gibi müteferri ödemeleri kapsamadığının kabulü gerekir.¹

2- İştirak Hisselerinin Değerlemesi

İştirak hissesi deyimine ilişkin açıklama 49 no’lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliğinde aşağıdaki şekilde yapılmıştır.

- Anonim şirketlerin hisse senetleri, (SPK’na göre kurulan yatırım ortaklıkları hisse senetleri dahil)
- Limited şirketlere ait iştirak payları,
- Eshamlı komandit şirketlerin komanditer ortaklarına ait ortaklık payları,
- İş ortaklıkları ile adi ortaklıklara ait ortaklık payları,

Buna göre yatırım fonları katılma belgeleri iştirak hissesi kabul edilmeyecektir. Ancak, kurumların sanayi sitelerindeki işyeri yapı kooperatiflerine üyelikleri ile organize sanayi bölgesindeki işyeri edinmek için ödenen katılım veya iştirak payları da iştirak hissesi sayılmalıdır.

* Yeminli Mali Müşavir

¹ İ.KOŞ-M.Ali KAPLAN “Maliyet Bedeli Artırımı (Eskalasyon) Uygulamasında Maliyet Bedelinin Tespiti İle Kur Farkları ve Kredi Fazilerinin Durumu” **Vergi Dünyası**, Sayı:224, Sy:47

Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere, **iştirak hissesi** deyimi, anonim şirketlere ait **hisse senetleri** ile diğer şirket ve ortaklıklara ait **ortaklık paylarını** ifade etmektedir. Vergi Usul Kanununda hisse senetlerinin alış bedeli ile değerlendirileceği açıkça belirtildiği halde, **ortaklık paylarının** değerlendirilme ölçüsü kanunda belirtilmemiştir. Değerleme ölçüsü belirtilmeyen iktisadi kıymetler “mukayyet değeri” ile değerlendirilecektir. (VUK, Mad:289) Mukayyet değeri muhasebede kayıtlı değeri ifade etmekte olup, bu değer maliyet bedelinden hareketle tespit edilir.

İştirak hisselerinin iktisabı nedeniyle ödenen kur farkı ve faiz giderlerinin maliyet bedeli gibi kabul edilerek, doğrudan gider yazılmayıp ilgili olduğu iştirak hissesinin maliyetine kaydedilmesi halinde bazı vergisel sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Esasen iştirak hissesi alımı ile ilgili finansman giderlerinin aktifleştirilerek maliyete dahil edilmesi Hazine lehine bir uygulamadır. Keza, işletme söz konusu meblağı dönem karından indirmeyerek ilgili iştirak hissesinin satış yılına taşımaktadır. Böyle bir uygulama vergisel yönden eleştirilebilir mi? Bize göre, dönem gideri olması gereken bir harcamanın maliyet unsuru olarak değerlendirmesi halinde bu konuda yasal bir zorunluluk bulunmadığı sürece vergisel yönden eleştirilecek bir durum olmamalıdır. Böyle bir uygulamanın dönemsellik ilkesi yönünden eleştirilmesini de doğru bulmuyoruz. Ancak, böyle bir uygulama Hazine lehine olmakla birlikte işletmenin gerçek durumunu göstermediği üçüncü şahısları yanıltabileceği için **muhasebe standartlarına** aykırılığı nedeniyle eleştiri konusu edilebilir. Finansman giderini doğrudan gider yazmak yerine maliyet unsuru kabul edilmesi, işletmenin olduğundan daha fazla karlı veya daha az zararlı gösterilmesine neden olur.

Sayın Yılmaz ÖZBALCI ise konuyla ilgili değerlendirmesinde, iştirak hissesinin satın alınmasından sonra ortaya çıkacak kur farkı ve kredi faizlerinin iktisap bedelinin bir unsuru olarak değerlemeye imkan olmadığını belirtmekle birlikte, gider yazılması halinde özellikle özelleştirme kapsamındaki kamu iktisadi teşebbüslerini alacak olan kurumların yıllarca kurumlar vergisi ödememe imkanı bulacakları gerekçesiyle söz konusu ödemeleri iktisap bedelinden ayrı olarak aktifleştirmeyi önermektedir. Aktifleştirilen bu giderler iştirak hissesinin satışı halinde, satış kazancına ait bir gider unsuru olarak indirim konusu yapılacak, iştirak hissesi korunduğu sürece, bünyede aktif geçici hesapta kalmaya devam edecektir.² Bu tarz bir kayıt yöntemi ve değerlendirmenin iştirak hissesinin satın alınmasından sonra ortaya çıkacak kur farkı ve kredi faizlerinin iktisap bedelinin (maliyet) bir unsuru kabul edilmesi gerektiği anlamına gelmektedir.

İştirak hisseleri için ödenen finansman giderlerinin maliyete dahil edilmeden doğrudan gider yazılmasını haklı kılan nedenlerden birisi de, iştirak hissesi tutarlarının diğer sabit kıymet alımları gibi amortisman yoluyla itfa edilememesidir.

3- Maliye Bakanlığı'nın Görüşü

İştirak hissesi bedelinin döviz cinsinden veya dövize endeksli olarak borçlanılması durumunda ödenen yahut yıl sonunda borçların değerlendirilmesinin yapıldığı tarihte ortaya çıkacak kur farklarının borcun fer'i değil asli unsuru olduğundan bahisle iştirak hisselerinin alış bedeline dahil edilebileceği şeklindeki İstanbul Defterdarlığına verilen bir özelge; Gelirler Genel Müdürlüğünce, Vergi Usul Kanunu'nun 279.maddesi uyarınca “Türk ve yabancı esham ve tahvilatın alış bedeli ile değerlendirileceği” hükmü hatırlatılarak, ödemeler ve dönem sonu değerlemeleri sırasında ortaya çıkan kur farklarının söz konusu iştirak hisselerinin elde edilme maliyetine eklenmeyip dönem giderlerine intikal ettirilmesi gerektiği belirtilerek Defterdarlık görüşü uygun görülmemiştir.³

² Yılmaz ÖZBALCI, Sirküler Yargı Kararları Cilt:2/B

³ 4.5.1998 Gün ve GEL:0.29/2948/279-31/016241 sayılı Özelge (Ş.KIZILOT, Danıştay Kararları ve Özelgeler, Cilt:5 Sy:914

Gelirler Genel Müdürlüğünce verilen bir başka özalgede ise, iştirak etmek amacıyla döviz cinsinden vadeli olarak satın alınan hisse senetlerine ait borçların dönem sonunda değerkemesinden doğan kur farklarının, VUK'nun 279.maddesine göre menkul kıymetlerin alış bedeline göre değerkendirileceğı hüküm altına alınmış olduğundan, hisse senetlerinin döviz cinsinden düzenlenen ve vadeleri daha sonraki yıllara kadar uzayan borç senetleri ile ödenmesi sonucunda oluşan kur farklarının hisse senetlerinin maliyetine ilave edilmesine kanunen imkan bulunmadığı, söz konusu kur farkının kurum kazancının tespitinde gider yazılması gerektiğı belirtilerek, gider yazılma sırasında KVK'nun 15/13.maddesi ile GVK'nun 41/8.maddelerinde yer alan finansman gider kısıtlaması hükümlerine de uyulması gerektiğı hatırlatılmıştır.⁴

Diğer bir özalgede de yukardaki görüşler paralelinde, satın alınan hisse senetlerinin alınmasından doğan finansman giderlerinin gider olarak muhasebe kayıtlarına intikal ettirilmesi gerektiğı şekilde görüş bildirilmiştir.⁵

4- Yargı Organlarının Görüşü

Gelirler Genel Müdürlüğü'nün , kur farklarının iştirak hisselerinin elde edilme maliyetine eklenmeyip dönem giderine intikal ettirilmesi gerektiğı şeklindeki görüşü nedeniyle, ilgili dönem kurumlar vergisi beyannamesini ihtirazi kayıtle vererek vergi mahkemesinde dava açılmış olup, İstanbul 9.Vergi Mahkemesinin 14.10.1998 gün ve E:1998/549; K:1998/1263 sayılı kararı şöyledir:⁶

“..... Uyuşmazlık, iştirak hisseleri satın alınmasından doğan ve yabancı paraya dayanan kur farklarının iştirak hisselerinin maliyetine mi, yoksa kanunen kabul edilmeyen gider olarak kurumlar vergisi matrahına mı ilave edilip edilmeyeceğı hususuna ilişkin bulunmaktadır.

213 Sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 279.maddesinde “Türk ve Yabancı esham ve tahvilatin alış bedeli ile değerkeneceğı” 280.maddesinde de ‘Yabancı paraların borsa rayici ile değerkeneceğı, borsa rayicinin tekerrüründe muvazaa olduğu anlaşılırsa bu rayiç yerine alış bedelinin esas alınacağı, bu madde hükmünün yabancı para ile olan senetli veya senetsiz alacaklar ve borçlar hakkında da cari olduğu’ kuralına yer verilmiştir.

Madde hükümlerinden esham ve tahvilatin alış bedeli ile değerkeneceğine ilişkin hükme yer verilmiş olmasına rağmen, alış bedeli ile ilgili olarak bir açıklama ve düzenleme getirilmediğı, yabancı para ile olan borçlanmalarda da borsa rayicinin muvazaalı olduğu durumlarda alış bedeline göre değerkeme yapılacağı anlaşılmaktadır.

*İştirak hisse senetlerini yabancı para ile borçlanmak suretiyle satın alan davacı şirketin, borçlandığı tamamen iştirak hissesi alımından kaynaklanan **kur farklarının, iştirak hisselerinin dışında değil, iştirak hisselerinin bir maliyeti olarak kabul edilmesi ve alış bedeline eklenmesi gerekeceğı kuşkusuzdur.***

Sözü edilen kur farklarının kanunen kabul edilmeyen gider veya finansman gideri olarak kabul edilmesi bu durum karşısında olanaklı değildir.

Açıklanan nedenlerden dolayı davanın Kabulüne, oybirliğiyle karar verildi”

Bu kararın Danıştay 4.Dairesince onaylandığına ilişkin karar özeti ise şöyledir:

“Vergi Usul Kanunu'nun 279.maddesinde hisse senetlerinin alış bedeli ile değerkeneceğinin belirtildiğı, ancak alış bedeli ile ilgili bir açıklama yapılmadığı için bu farkların doğrudan maliyete

⁴ 13.3.1998 Gün ve GEL:0.29/2992-549 Sayılı Özalg (Ş.KIZILOL, A.g.e. Sy:915)

⁵ 4.2.1997 Gün ve GEL:29-2948-279-21/04013 (Ş.KIZILOL A.g.e. Sy: 915)

⁶ A.Feridun GÖNGÖR, “Döviz Cinsinden Borçlanılarak Edinilen Hisse Senetlerinin Değerkemesi” Yaklaşım, Sayı:91 Sy:161

intikal ettirilmesi gerektiği, bu farkların kanunen kabul edilmeyen gider olarak kabulünün mümkün olmadığı gibi finansman gideri de sayılamayacağı” gerekçesiyle tahakkuku kaldıran İstanbul 9.Vergi Mahkemesinin 14.10.1998 gün ve E:1998/549; K:1998/1263 sayılı kararının bozulması istemiyle temyiz eden vergi dairesinin talebi Danıştay 4.Dairesince oybirliği ile reddedilmiştir.

Danıştay 4.Dairesince de aynı gerekçelerle onanan karara göre, iştirak hissesinin alımından kaynaklanan kur farklarının iştirak hissesinin alış maliyetine eklenmesi gerekmektedir.⁷ Ancak, aynı gerekçelerle onanan vergi mahkemesi kararındaki, **“kur farklarının iştirak hisselerinin dışında değil, iştirak hisselerinin bir maliyeti olarak kabul edilmesi ve alış bedeline eklenmesi gerekeceği kuşkusuzdur”** şeklindeki kesinlik ifade eden cümle, Maliye Bakanlığı’nın görüşünün aksine kur farkları ihtiyari olarak da dönem gideri kabul edilemeyecektir.

Burada, Maliye Bakanlığı’nın görüşüne göre, kur farklarını bugüne kadar doğrudan gider kaydeden firmaların işlemlerinin de Danıştay Kararı karşısında hatalı olduğu sonucunu çıkartmak mümkündür.

Yargının kullanılan yabancı kaynaklara ait faiz giderleri konusunda bir kararı olmamakla birlikte, faiz giderlerinin de kur farkları gibi değerlendirilmesi gerektiği görüşündeyiz.

Esasen iştirak hisselerinin değerlemesinin VUK’nun 279.maddesinde belirtilen hisse senetlerinin değerlendirme ölçüsü olarak belirtilen “alış bedeli” ölçüsüne göre yapılıp yapılamayacağı da tartışmalıdır. Hisse senedi ile temsil edilen iştirak hisselerinin değerlemesinde 279.madde hükmü uygulanabilse bile, limited şirket şeklinde kurulan şirketlere iştirak edilmesinde aynı ölçü kullanılamayacaktır. Bir ticari işletmenin bir limited şirketteki iştirakinin satılmasında farklı bir değerlendirme ölçüsünün, anonim şirketteki iştirak hissesinin satışında farklı bir değerlendirme ölçüsünün kullanılması düşünülemez. İştirak hissesi satın alınması ile günlük fiyat değişmelerinden yararlanmak amacıyla satın alınan hisse senetleri arasında amaçsal bir fark vardır. Birincisi yatırım amacı taşıdığı halde, ikincisi kısa vadeli ticari kar amacı taşımaktadır. İştirak hisselerinin büyük meblağları gerektirmesi ve genellikle kredi kullanılarak satın alınması da yatırım amaçlı iştirak hisselerinin maliyet bedeli ölçüsüne göre değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Diğer bir ifade ile iştirak hissesi satın alınması bir yatırım faaliyetidir. Yatırımlarda, finansman giderlerinin ne şekilde değerlendirileceği 163 no’lu VUK Genel Tebliğinde açıklanmış olup, Maliye Bakanlığı’nın bu görüşü uygulamada istikrar kazanmıştır. Maliye Bakanlığı’nın bu görüşü ortadayken yukarıda belirtilen Bakanlık görüşünün haklı ve geçerli bir dayanağı bulunmamaktadır. Yeni bir fabrika veya tesis inşa etmek yerine yatırımı tamamlanmış bir işletmenin bir kısmını veya tamamını iştirak suretiyle satın almanın, yatırım yapmaktan nitelik olarak bir farkı yoktur.

5- Maliyete İlave Edilen Finansman Giderlerinin Eskalasyonu

Finansman giderinin iştirak hisselerinin alış bedeline (maliyetine) ilave edilmesiyle ilgili sorunlardan birisi de iştirak hissesinin satışında, Gelir Vergisi Kanunu’nun 38.maddesi uyarınca maliyet bedeli artırımını uygulamasında ortaya çıkmaktadır. Anılan madde hükmüne göre;

*“Mükelleflerin iktisap tarihinden itibaren en az iki tam yıl süreyle işletmelerinde kayıtlı bulunan gayrimenkul, iştirak hisseleri ve amortismanına tabi diğer iktisadi kıymetleri elden çıkarmaları halinde, bu iktisadi kıymetlerin **maliyet bedeli** bunların iktisap edildiği ve elden çıkarıldıkları yıllar hariç olmak üzere her takvim yılı için Vergi Usul Kanununun hükümlerine göre belirlenen yeniden değerlendirme oranında artırılarak kazancın tespitinde dikkate alınabilir.”*

Görülebileceği üzere madde hükmünde iştirak hisseleri için de amortismanına tabi iktisadi kıymetler gibi **“maliyet bedeli”** kavramı kullanılmıştır. GVK’nun 38.maddesi uygulamasında iştirak hisseleri için “alış bedeli” kavramı kullanılmayarak, bu kavramın “maliyet bedeli” kavramı ile aynı nitelikte

⁷ Danıştay 4.Dairesininin 2.3.2000 tarih ve E:1999/1907; K:2000/286 sayılı Kararı

kabul edildiği sonucuna varmak mümkündür. Bu nedenle maliyet bedeline ilave edilen finansman giderlerinin de maliyet bedeli artırımına konu edilmesinde yasal bir engel yoktur.

6- Maliyete İlave Edilen Finansman Giderlerinin Finansman Gider Kısıtlaması Karşısındaki Durumu

Bilindiği gibi, Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 15/13 ve Gelir Vergisi Kanunu'nun 41/8.maddelerine göre amortismanına tabi iktisadi kıymetlerini yeniden değerlemeye tabi tutan işletmeler ile dönem sonu stoklarını LİFO yöntemiyle değerleyen işletmeler kullandıkları yabancı kaynaklara ilişkin gider ve maliyet unsurlarının belli bir kısmını Maliye Bakanlığınca her yıl belirlenecek bir oran dahilinde ticari kazancın tespitinde gider olarak indirememektedir. Ancak, **yatırım maliyetine eklenen** finansman giderleri için söz konusu kısıtlama yapılmaz. Madde metninde yer alan **yatırımdan**, işletmenin duran varlık hesap grubuna kaydedilen her türlü amortismanına tabi iktisadi kıymet alımları ile bir yıldan daha uzun süre işletmede tutulan ve yatırım amacıyla satın alınan iştirak hisselerini anlamak gerekir.

Buna göre, iştirak hissesi alımı nedeniyle ödenen ve maliyet bedeline ilave edilen finansman giderlerinin, söz konusu iştirak hissesinin satışında finansman gider kısıtlaması kapsamında değerlendirilmemesi gerekmektedir.

B- İŞTİRAK HİSSESİ ALIMINDA KUR FARKI-ÖRTÜLÜ SERMAYE İLİŞKİSİ VE DANIŞTAY'IN GÖRÜŞLERİ

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 15/2.maddesinde örtülü sermaye üzerinden ödenen veya hesaplanan **faizlerin** kurum kazancının tespitinde indiriminin kabul edilmeyeceği belirtilmiştir. Kur farkının faiz niteliğinde sayılıp sayılmayacağı tereddüt konusudur. Danıştay'ın 3. ve 4.Dairelerince verilen aşağıdaki kararlarında KVK'nun 15/2.maddesinde "kur farkı"nın belirtilmediği ve kur farkının faiz sayılamayacağı bu nedenle kur farkının örtülü sermaye üzerinden ödenen veya hesaplanan faiz kabul edilemeyeceği açıkça ortaya konularak, bu konudaki tereddütler ortadan kaldırılmıştır. Danıştay'ın kur farkına ilişkin bu kararını yasanın lafzına ve amacına uygun bulmaktayız.

Bu kararlar, şirket ortaklarınca şirkete döviz cinsinden faizsiz olarak verilen borç nedeniyle hesaplanan kur farklarının da, örtülü sermaye üzerinden hesaplanan faiz olarak nitelendirilmemesi gerektiği şeklindeki görüşlere emsal olacak özelliktedir.

1- Danıştay 4.Dairesinin Kararı

a) Danıştay 4.Dairesinin 23.11.1994 gün ve E:1994/4090; K:1994/5560 sayılı kararında; iştirak hissesi alımında kullanılan banka kredileri için ödenen faizlerin özsermaye üzerinden ödenen veya hesaplanan faiz niteliğinde olmadığı, özsermaye üzerinden ödenen faizlerin matrahtan indirilemeyeceği kuralının, kurum ortak veya sahiplerinin koydukları sermayenin kar payı dışında nemalandırılmasının mümkün olmadığını ifade ettiği belirtilerek; söz konusu faaliyetlerin normal veya mutad ticari ilişkilerden kaynaklanması yanında şirketin ana sözleşmesine ve Gelir Vergisi Kanunu'nun 40/1.maddesinde belirtilen ticari kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi amacına uygun olması nedeniyle genel gider olarak dikkate alınmasında kanuna aykırılık bulunmadığına karar verilmiştir.

Danıştay bu kararında şirketin ana sözleşmesinde faaliyet konuları ve amaçları arasında başka şirketlere iştirak etme hükmünün varlığını da irdelemiştir.

b) Danıştay 4.Dairesinin kur farklarının örtülü sermaye üzerinden ödenen faiz sayılamayacağı konusundaki kararı da; özetle;

“Sermaye koymak yerine, kuruma borç vermek suretiyle, ortakların daha garantili olan faiz almak yoluna gitmeleri durumunda, aslında sermaye niteliğinde olan bu paralar Kurumun borcuymuş gibi gösterilerek faiz hesaplanırsa, dolaylı bir şekilde Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 15/1.maddesinde yer alan öz sermaye üzerinden faiz yürütülmesi yasağı bertaraf edilmiş olacaktır. Bu nedenle, Kanun koyucu anılan Kanun’un 16.maddesinde örtülü sermayeyi tanımlamış ve 15/2.maddesinde de örtülü sermaye üzerinden ödenen veya hesaplanan faizlerin kurum kazancından indirilemeyeceği hükmü konulmuştur.

Kurumların, değişen ve gelişen ekonomik koşullar nedeniyle yetersiz sermayeye sahip olmaları halinde dış kaynaklara (borçlara) ihtiyaç duydukları bilinen bir gerçektir. **Ancak işletmede kullanılan her borç örtülü sermaye niteliğinde değildir. Kanun’un 16.maddesine göre işletmede kullanılan bir borcun örtülü sermaye sayılabilmesi için üç koşul gereklidir.** Bunlardan ilki, borç alan ve veren arasında dolaylı ve dolaysız şirket ilişkisinin varlığı ve sıkı bir iktisadi ilişki bulunması, ikincisi borcun işletmede devamlı surette kullanılması ve üçüncüsü ise bu borçlarla kurumun özsermayesi arasındaki oranın, emsali kurumlarınkine nazaran bariz bir fazlalık göstermesidir.

Gizli ortaklık amaçlayan gerçek veya tüzel kişilerin bu amaçlarının nedenleri; **muhtemel bir kar payı yerine daha garantili olan faiz almak, işletmenin yönetimini zımni olarak ele geçirmek veya yönlendirmek şeklinde özetlenebileceği gibi, işletme açısından da ödenen faizlerin kurum kazancından indirilmesi suretiyle matrahı azaltmak şeklinde olabilmektedir.**

Kaldı ki, kanunda sadece örtülü sermaye üzerinden ödenen faizlerin indiriminin kabul edilmeyeceği belirtilmiş olmasına rağmen, Türk Lirasının yabancı paralar karşısında değer kaybetmesinden kaynaklanan ve matrah farkının büyük bölümünü oluşturan kur farkları da dikkate alınmadan karar verilmesi de yerinde değildir.

Açıklanan nedenlerle, davacı kurum temyiz isteminin kabulüyle Vergi Mahkemesi Kararının bozulmasına, Vergi Dairesi Başkanlığı temyiz isteminin reddine oybirliğiyle karar verildi.”⁸

c) Danıştay 4.Dairesi başka bir kararında da, davacı kurumun %99 paylı ortağı olan yabancı firmadan döviz cinsinden uzun vadeli borçlarla satın aldığı emtia nedeniyle yıl sonunda kalan borçlarını değerleyerek oluşan kur farkının, “örtülü sermaye üzerinden ödenen faiz olarak değerlendirilemeyeceği, davacı kurumun söz konusu mal alımı nedeniyle herhangi bir faiz ödemediği, bu malların alımı nedeniyle kredi kullanması halinde daha fazla finansman gideri yükleneceğinin açık olduğu, ayrıca, örtülü sermaye nedeniyle faiz ödendiğinin kabulü için örtülü sermaye koyduğu ileri sürülen tarafın mamelekinde alınan faizden kaynaklanan bir artışın olması gerektiği” gerekçeleriyle kur farkının indirimi kabul edilmeyerek yapılan tarhiyatta ve bu tarhiyata karşı açılan davanın kısmen reddine ilişkin mahkeme kararını bozmuştur.”⁹

d) Danıştay 4.Dairesinin, “Amerikan Doları olarak borç para veren yabancı kurumun borcun anaparasına ait kur farkı Türk Lirasında görülen kur değişikliğinden kaynaklandığı, kur farkının hizmet karşılığı alınan bir bedel olmayıp verilen paranın geri alınması olduğu, yabancı kurumun faiz

⁸ Danıştay 4.Dairesinin 26.1.1999 tarih ve E:1998/2255 K:1999/46 sayılı Kararı (Ş.KIZILOT, A.g.e. Cilt:5 Sy:422-424)

⁹ Danıştay 4.Dairesinin 23.12.1998 Gün ve E:1998/3295 K:1998/5516 Sayılı Kararı (Yaklaşım, Sayı:76 Sy:204-205)

dışında bir gelir elde etmesi söz konusu olamayacağından ana paranın kur farkına ilişkin matrah farkında isabet görmeyen” kararı da, 4.Dairenin kur farkı konusundaki görüşünü netleştirmiştir.¹⁰

2- Danıştay 3.Dairesinin Kararı

Danıştay 3.Dairesince mükellefin karar düzeltme dilekçesi üzerine kendi verdiği kararı düzelterek;

“İthal edilen emtia karşılığı döviz cinsinden yapılan borçlanmanın dönem sonunda değerlendirilmesi suretiyle oluşan kur farkı gideri örtülü sermaye üzerinden ödenen faiz olarak nitelendirilemeyeceğinden” kararın düzeltilmesi isteminin kabulüne ve temyiz isteminin reddine ve Vergi Mahkemesi Kararının onanmasına oybirliğiyle karar verilmiştir.¹¹

C- BEDELSİZ EDİNİLEN HİSSE SENETLERİNDE İKTİSAP TARİHİ

Maliyet bedeli artırımında iştirak hissesinin iktisap tarihinin özellikle iki tam yılın tespiti ve dolayısı ile maliyet bedelinin artırımında uygulanacak oran yönünden önemi vardır. Genel olarak iştirak hissesinin üzerinde **tasarruf hakkına** sahip olunan tarih, iktisap tarihi olarak kabul edilir. İki tam yıl işletme aktifinde bulunan iştirak hisselerinin elden çıkarılmasından doğan kazançların tespitinde, **sermaye ve kar yedeklerinin** sermayeye eklenmesi dolayısıyla sahip olunan bedelsiz hisse senetlerinin iktisap tarihi olarak, **daha önceden sahip olunan hisse senetlerinin iktisap tarihi** esas alınacaktır. Rüşhan hakkı kullanmak suretiyle itibari değeri ödenerek sahip olunan hisse senetleri yönünden de iktisap tarihi olarak sahip olunan **eski hisse senetlerinin** iktisap tarihi esas alınacaktır. Rüşhan hakkı sınırlanmak suretiyle sermaye artırımını temsil eden hisse senetlerinde iktisap tarihi ise yeni alım işleminin gerçekleştiği tarihtir.

51 no’lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliğinde, ihtiyat akçelerinin, banka provizyonlarının, yeniden değerlendirme fonlarının sermayeye ilavesi suretiyle bedelsiz alınan hisse senetlerinin o tarihte yürürlükte bulunan KVK’nun Geçici 23.maddesi kapsamında satışında, bedelsiz hisse senedi verilmesine neden olan hisse senetlerinin şirketin aktifinde en az iki yıl öncesinde yer alması halinde bedelsiz hisseler yönünden iki yıl şartının aranmayacağı belirtilmiştir. Rüşhan hakkı kullanmak suretiyle satın alınan hisse senetleri içinde aynı esasın geçerli olması uygun görülmüştür.

Öte yandan iştirak hisselerinin iki tam yıl süre ile işletmede bulunup bulunmadığının tespitinde sermaye taahhüt borcunun apeller halinde ödenmesinin bir önemi yoktur.

D- FARKLI ZAMANLARDA EDİNİLEN İŞTİRAK HİSSELERİNİN SATIŞINDA MALİYET BEDELİNİN VE İKİ TAM YILIN HESABI

Satışa konu iştirak hissesinin bir defada iktisap edilmesi halinde işletme için maliyet (alış) bedelinin tespitinde fazla bir güçlük yoktur. Farklı zamanlarda ve bedellerde satın alınan iştirak hisselerinin maliyet bedelinin hesabında bazı güçlükler vardır. Bu konuyla ilgili bir düzenleme bulunmamasıyla birlikte 232 no’lu Gelir Vergisi Genel Tebliğindeki açıklamaların iştirak hissesi satışları için de geçerli olabilir. Buna göre; bedel ödeyerek edinilen hisse senetleri ile **sermaye yedeklerinin** sermayeye ilavesi suretiyle edinilen bedelsiz hisselerinin bir arada bulunması halinde, bir adet senedin maliyeti bedeli hisse senetleri için ödenen meblağın toplam hisse senedine bölünmesi suretiyle bulunur.

¹⁰ Danıştay 4.Dairesinin 16.6.1995 Gün ve E:1994/3894; K:1995/2937 Sayılı Kararı (**Yaklaşım**, Sayı:76 Sayfa:151)

¹¹ Danıştay 3.Dairesinin 4.5.1999 Gün ve E:1998/3380 K:1999/1651 Sayılı Kararı (Ş.KIZILOL, A.g.e. Cilt:5 Sy:415-416)

Kar yedeklerinin sermayeye ilavesi suretiyle edinilen hisse senetlerinin maliyet bedeli, daha önce sahip olunan hisse senetlerinin maliyet bedeli yeni alınan hisse senetlerinin itibari değerleri toplamının sermaye artırımını sonrasında sahip olunan toplam hisse senedi sayısına bölünmesi suretiyle hesaplanır.

Nakit sermaye artırımına gidilmesi nedeniyle rüçhan hakkı kullanmak suretiyle itibari değeri ödenerek sahip olunan hisse senetlerinde birim maliyet bedeli, daha önce sahip olunan hisse senetlerinin maliyet bedeli ile yeni alınan hisse senetleri için ödenen bedelin toplamının toplam hisse senedi sayısına bölünmesi suretiyle hesaplanır.

İştirak edilen şirkete ait hisse senetlerinin veya iştirak paylarının değişik tarihlerde ve bedellerde satın alınması halinde birim maliyet bedeli ağırlıklı ortalama yöntemine göre tespit edilebilir. GVK'nun 38 ve KVK'nun Geçici 28.maddesi uygulamasında, maliyet bedelinin ve iki tam yılın hesabında ilk giren ilk çıkar yönteminin uygulanıp uygulanamayacağı tartışılabilir. Aynı hakka sahip hisse senetleri "**misli mal**" kabul edilebileceği gibi, fiili maliyetin tespitinin de mümkün olduğu ileri sürülebilir.

E- İŞTİRAKLERDEN BEDELSİZ EDİNİLEN HİSSELERİN SATIŞINDA, SERMAYEYE İLAVE EDİLMEYEN DEĞER ARTIŞ FONU VE DİĞER FONLARIN DURUMU

Kurumların iştiraklerinin sermaye yedekleri veya kar yedeklerini sermayesine ilave edilmesi nedeniyle ortaklarına vereceği bedelsiz hisselerin ne şekilde kaydedileceği konusunda "İştirakler Yeniden Değerleme Artışları" hariç hukuki bir düzenleme yoktur. Tek Düzen Muhasebe Hesap Planında, işletmenin iştirakleri ile bağlı ortaklıkları bünyesinde yapılan yeniden değerlendirme dolayısıyla oluşan değer artışının sermayeye eklenmesi sonucunda bu sermayeden işletmeye isabet eden kısmın 523-İştirakler Yeniden Değerleme Artışları hesabına alacak, işletmeye bedelsiz olarak verilen hisse senetleri ve payların 242-İştirakler veya 245-Bağlı Ortaklıklar hesabına borç kaydedileceği belirtilmektedir.

Öte yandan Vergi Usul Kanunu'nun mükerrer 298.maddesinin 9.bendinde yeniden değerlemeye tabi tutulan iktisadi kıymetlerin satışı halinde, bunlara isabet eden değer artışları aynen amortismanlar gibi muameleye tabi tutulur denilmektedir. Buna göre, işletmenin iştiraklerindeki varlıkların yeniden değerlemesinden elde ettiği bedelsiz hisselerini satmak istemesi halinde, 523 no'lu hesaptaki tutarı birikmiş amortisman gibi işleme tabi tutmak gerekmektedir.

Değer artış fonu dışındaki bedelsiz hisse senedi verilmesini gerektiren sermaye artırımını işlemlerinde iştiraklerden elde edilen bedelsiz hisselerin, itibari değerle 242 ve 243 no'lu hesaba borç, 529-Diğer Sermaye Yedekleri hesabına alacak yazılması gerekir.

Değer artış fonunun sermayeye ilavesi dışındaki iştiraklerden elde edilen bedelsiz hisselerin borcuna karşılık bilançonun pasifinde gösterilmesi gereken sermaye yedeklerinin, iştirak eden kurum tarafından sermayeye ilave edilmesi mümkün bulunmaktadır.

Örneğin, iştirak edilen kurumun maliyet artış fonunu sermayesine ilave etmesi nedeniyle çıkarttığı bedelsiz hisse senedini iktisap eden bir kurum, hisse senedi karşılığı fonu (Diğer Sermaye Yedekleri hesabındaki tutarı) sermayesine ilave etmeden önce söz konusu bedelsiz hisse senedini sattığı taktirde, bedelsiz hisse senedinin itibari değeri ile satış bedeli arasındaki fark kar olacaktır. Böyle bir durumda sermayeye ilave edilmemiş bulunan 529-Diğer Sermaye Yedekleri iştirak eden kurumun bilançosunda sermaye yedeği olarak yerini koruyacaktır. Bu fon her zaman sermayeye ilave edilebilir. Diğer sermaye yedekleri de aynı şekilde işleme tabi tutulur.

İştiraklerdeki kar yedeklerinin sermayeye ilavesi nedeniyle edinilen bedelsiz hisselerin de 242 veya 243 no'lu hesaplar karşılığında alacaklı hesap olarak, 529-Diğer Sermaye Yedekleri hesabı kullanılmalıdır. Bu suretle oluşan fonların da işletmenin sermayesine ilavesi mümkündür. Ancak, sermayeye ilave işlemi yapılmadan bedelsiz hisselerin satılması halinde, 529 no'lu hesapta yer alan tutarların birikmiş amortisman gibi işleme tabi tutulması söz konusu değildir.

Özetle, yeniden değerlendirme fonu dışındaki bedelsiz hisse senedi çıkarılmasına kaynaklık eden iştiraklerdeki bütün kar veya sermaye yedekleri bilançoda gerçek bir artışı ifade ettikleri için, ilgili bedelsiz hisseler satıldığı takdirde henüz sermayeye ilave edilmeyen bu fonlar birikmiş amortisman gibi dikkate alınmamalıdır.

F- SONUÇ

İştirak hissesi satın alınmasının yeni bir yatırım yapılması veya sabit kıymet alınmasından bir farkı yoktur. Anonim şirketlerin hisse senetlerini satın almak suretiyle iktisap olunan iştirak hisselerinin Vergi Usul Kanunu'nun 279.maddesine göre **alış bedeli** ile değerlendirilmesi gerekmektedir olup, alış bedeli ile ilgili kur farkları ve faiz giderlerinin de alış bedeli içinde kabul edilmesi gerekir. Bununla birlikte, Kanunda alış bedelinin tanımı yapılmadığı için iştirak hissesi yatırımlarında faiz ve kur farklarını iştirak maliyetine ilave etmeyenlere bir yaptırım uygulanamaz. Alış bedeline ilave edilen kur farkları ve faiz giderlerinin başlangıçta iştirak hissesinin maliyetine dahil edilmesi halinde, söz konusu iştirak hissesinin satışı sırasında maliyet unsuru olarak kabul edilmesi ve Gelir Vergisi Kanunu'nun 38.maddesindeki maliyet bedeli artırımından da yararlandırılması gerektiği görüşündeyiz.

163 no'lu VUK Genel Tebliğine göre yatırımların finansmanında kullanılan kredilerle ilgili faizlerden kuruluş dönemine ait olanların sabit kıymet maliyetine eklenmesi zorunludur. Aynı Tebliğe göre döviz kredisi kullanarak, yani taksitli olarak satın alınan sabit kıymet alımlarında veya sonradan bu kıymetlere ilişkin borç taksitlerinin değerlendirilmesinden doğan kur farklarından sabit kıymetin iktisap edildiği dönem sonuna kadar olanların kıymetin maliyetine eklenmesi zorunludur. İzleyen yıllarda ise finansman giderlerinin maliyet bedeline eklenmesi ihtiyaridir.

Anonim şirketlere ait hisse senetleri dışındaki iştirak paylarının (limited şirket payları gibi) maliyetinin ise VUK'nun 262. ve 274.maddelerine göre maliyet bedeli üzerinden değerlendirilmesi gerekmektedir. İştirak edinmek amacı ile satın alınan hisse senetlerinin değerlendirme ölçüsü ile spekülasyon amaçlı olarak satın alınan hisse senetlerinin değerlendirme ölçüsünün farklı esaslara bağlanması kabul edilmelidir. Finansman giderlerinin izleyen yıllarda iktisadi kıymetin maliyet bedeline ilave edilmesi 163 no'lu VUK Genel Tebliği ve 238 no'lu Gelir Vergisi Genel Tebliğlerine göre ihtiyari olduğundan, bu tür iştirak paylarının satın alınması nedeniyle ödenen veya hesaplanan finansman giderlerinin maliyet bedeline ilave edilmesine engel olan yasal bir düzenleme yoktur.

İştirak hisselerinin alımı nedeniyle ödenen ve maliyete kaydedilen finansman giderlerinin, ilgili iştirak hissesinin satılması halinde VUK'nun 279.maddesindeki "alış bedeli" ölçüsü gerekçe gösterilerek maliyet unsuru olarak kabul edilmemesinin hukuki bir dayanağı yoktur. Yargının bu konudaki görüşü, Hazinesinin lehine olmak üzere, Maliye Bakanlığının görüşünden farklıdır.